

DESPRE CONCEPTUL DE SALIENŢă LINGVISTICă ŞI CăROR FENOMENE CORESPUNDE ÎN LIMBA ROMÂNă

Alexandru Mardale

▶ **To cite this version:**

Alexandru Mardale. DESPRE CONCEPTUL DE SALIENŢă LINGVISTICă ŞI CăROR FENOMENE CORESPUNDE ÎN LIMBA ROMÂNă. 2012. halshs-00673661

HAL Id: halshs-00673661

https://shs.hal.science/halshs-00673661

Preprint submitted on 23 Feb 2012

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

DESPRE CONCEPTUL DE SALIENŢĂ LINGVISTICĂ ŞI CĂROR FENOMENE CORESPUNDE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

ALEXANDRU MARDALE
INALCO din Paris & SeDyL UMR 8202 CNRS

1. Introducere

Unele cercetări lingvistice străine de dată recentă (a se vedea în special lucrările lui (Landragin 2004, 2007, 2009) şi numărul tematic al revistei *Faits de Langue* 39 din 2012, Paris, Ophrys) se bazează pe un concept care, după ştiinţa noastră, nu a fost încă (riguros) definit în lingvistica românească. Este vorba despre noţiunea de *salienţă*, pe care am tradus-o din franţuzescul *saillance* (cf. englezescul *saliency*).

În lucrarea de faţă, avem două obiective :
(i) să oferim câteva elemente de definiţie a conceptului de *salienţă gramaticală / lingvistică*;
(ii) să ilustrăm acest concept cu câteva date din limba română.

Mai precis, vom readuce în discuţie, prin prisma acestui concept, câteva fenomene binecunoscute, pe care le vom analiza ca manifestări particulare ale principiului general, care este *salienţa*. Ne vom referi în mod special la unele aspecte ale organizării informaţionale a enunţului, anume la structurile de tematizare (forte) şi rematizare.

2. Note despre definiţia salienţei

Termenul este, chiar şi în lucrările străine, relativ nou, însă fenomenele la care se referă nu sunt. Aşa cum vom vedea mai jos, acesta apare în diferite domenii.

2.1. Salienţa în domenii altele decât lingvistica

Iniţial, termenul *salienţă* a fost evocat în ştiinţele psiho-cognitive, care se ocupă cu analiza *formei* unui obiect (cf. *Gestalt theorie*), dar şi în ştiinţele vizuale (spre exemplu, în publicitate), pentru a desemna detaşarea unei figuri pe un fond (cf. engl. *figure* şi *ground*) (vezi (Langacker 1991)).

În sens larg, unii cercetători au asimilat acestui concept fenomenele de *proeminenţă*, iar alţii l-au apropiat de cele de *punere în contrast*, de *emfatizare*, de *focalizare* sau, cu alte cuvinte, de *reliefare*.

La oricare dintre aceste nivele de definiţie ne-am situa, un lucru pare să fie comun tuturor: *a fi salient* înseamnă *a se ivi primul în minte*, *în planul vizual*, *a capta atenţia* (Landragin 2007).

De asemenea, s-a observat că o entitate – oricare ar fi natura ei – este salientă în raport cu alta, iar nu considerată singură. Se vorbeşte astfel de un *continuum de salienţă*, de-a lungul căruia obiectele se plasează în funcţie de anumite proprietăţi pertinente (a se vedea în paragrafele de mai jos scările care formează ierarhia de salienţă).

2.2. Salienţa în lingvistică

2.2.1. Foarte scurt istoric

Inspirându-se din analizele de genul celor menţionate în paragraful precedent, lingviştii au preluat conceptul, considerându-l un factor determinant în organizarea discursului, cât şi un principiu mai mult sau mai puţin universal prezent în diferitele limbi naturale.

Primii care l-au exploatat au fost stilisticienii (spre exemplu, Charles Bally), la începutul secolului 20, fără a folosi însă eticheta aici în discuţie (a se vedea, în acest sens, analiza figurilor de stil

ca mijloace de reliefare). Amintim şi cercetările lui Henri Weil (sfârşitul secolului al 19-lea) asupra organizării discursive a enunţului şi rezultatele sale în legătură cu noţiuni ce ţin de lingvistica enunţiativă (*temă – remă*, informaţie *cunoscută* – informaţie *nouă*, *ordinea* constituenţilor în frază, *fond comun* de cunoştinţe etc.)

2.2.2. Salienţa lingvistică în prezent. Ierarhii de salienţă

Recent, utilizarea conceptului a fost extinsă şi la alte ramuri ale lingvisticii, mai precis la pragmatică, fonetică-fonologie şi, nu în cele din urmă, la morfo-sintaxă şi semantică.

Astfel, se consideră că o unitate lingvistică este salientă când aceasta prezintă o serie de proprietăţi categoriale, lexicale, sintactice, semantice şi / sau prozodice - intonaţionale speciale. Spre exemplu, la nivelul categoriilor, un *pronume (accentuat)*, un *nume propriu* sau un *nume cu articolul definit* (în limbile în care acesta există) este mai salient – atât ca tip de denotaţie / referinţă, cât şi ca poziţie sintactică ocupată în enunţ – decât un *nume nud* (adică fără articol) sau un *adjectiv*. La fel, în ce priveşte funcţiile sintactice şi rolurile tematice care le sunt asociate, se consideră că *Subiectul* sau *Complementul de Agent* – şi rolul tematic care îi este asociat în mod prototipic, anume *Agentul* – este mai salient decât *Obiectul* (direct), având de obicei rolul *Pacient* sau *Temă*.

Se admite în consecinţă că există ierarhii de salienţă, care combină diverşi factori (a se vedea, între alţii, (Silverstein 1976), (Bossong 1985), (Lazard 1994)). Notăm că nu toţi factorii care pot conferi caracterul salient unui obiect lingvistic se situează pe acelaşi plan. Unii ţin de însuşi obiectul lingvistic (adică sunt *interni* sau *inerenţi* acestuia – vezi factorii menţionaţi în (i) – (iv) mai jos), pe când alţii ţin de contextul în care apare obiectul lingvistic (adică sunt *externi* sau contextuali – vezi factorii menţionaţi în (v) – (vii) mai jos):

(i) statutul categorial al unui cuvânt (pronume, nume propriu, grup nominal cu sau fără articol);

(ii) tipul de denotaţie al acestuia (individ (*i.e.*, referenţial), proprietate (*i.e.*, nereferenţial));

(iii) rolul tematic pe care îl poartă (Agent, Cauză, Instrument, Temă, Pacient etc.);

(iv) prezenţa trăsăturilor de : (a) definitudine (definit, nedefinit), (b) specificitate (specific, nespecific), (c) animacitate (animat uman, animat non uman, inanimat);

(v) topicalizarea (topicalizat, netopicalizat);

(vi) focalizarea prin (a) accentuare contrastivă, (b) dislocare / detaşare din poziţia iniţială;

(vii) prezenţa modificatorilor.

O asemenea ierarhie a fost propusă de către (Aissen 2003) şi, respectiv, (Laca 2002, 2006), pentru a descrie fenomenul de marcare diferenţială a subiectului şi a obiectului (direct) în diverse limbi (cf. şi (Mardale 2007, 2009, 2010) pentru română):

(A) pronume [+ uman] > nume proprii [+ uman] > pronume [+ animat]

(B) GN definite [+ uman] > nume proprii [+ animat] > prpnume [- animat]

(C) GN nedefinite specifice [+ uman] > GN definite [+ animat] > nume proprii [animat]

(D) GN nespecifice [+ uman] > GN nedefinite specifice [+ animat] > GN definite [- animat]

(E) GN nespecifice [+ animat] > GN nedefinte specifice [- animat] > GN nespecifice [- animat]

Pe baza unei astfel de ierarhii (care, de altfel, poate fi folosită şi la descrierea altor fenomene decât cele pentru care a fost propusă iniţial), se poate prezice sau, altfel spus, calcula gradul de salienţă al unei unităţi lingvistice (cf. (Grosz & al. 1995)).

Principiul stabilirii gradului de salienţă este următorul: cu cât un cuvânt are mai multe proprietăţi de un anumit tip, acesta se va situa în fruntea ierarhiei de salienţă, având mari şanse de a fi marcat într-un anume fel (morfo-sintactic, lexical, prozodic etc.). Invers, cu cât un cuvânt are mai multe proprietăţi de tip opus, acesta se va situa în partea de jos a ierarhiei, fiind analizat ca *antisalient* şi neputând în consecinţă fi marcat[1].

2.2.3. Tipuri de salienţă lingvistică

Corelativ cu aceste distincţii şi în paralel cu natura dublă a factorilor de salienţă (inerenţi şi contextuali, vezi mai sus), se vorbeşte de două tipuri de salienţă lingvistică (Landragin 2004, 2007):

(i) salienţa *inerentă*;

(ii) salienţa *construită* (sau *dobândită* sau *contextuală*).

Primul tip poate fi, la rândul lui, de două feluri: (a) salienţa indusă de *proprietăţi extralingvistice* (este cazul cuvintelor cu referent unic în clasa lor, numite şi *singletons*, spre ex., Soarele, Luna) ; (b) salienţa indusă de *proprietăţi (pur) lingvistice* (este cazul unor categorii gramaticale, cum ar fi pronumele, numele proprii).

Al doilea tip se referă la structurile în care un constituent devine salient în virtutea ocurenţei în respectiva construcţie. S-a observat că cel mai adesea apariţia într-o astfel de construcţie este însoţită de un marcaj specific, prozodic, lexical, morfologic (este cazul marcajului zis *diferenţial* al subiectului, al obiectului sau al construcţiilor dislocate, clivate, emfatice etc.).

2.2.4. Dificultăţi de analiză

S-a subliniat, în numeroase rânduri, dificultatea analizei diverselor fenomene declanşate de salienţa lingvistică. Această dificultate e cauzată în cele mai multe cazuri de acţiunea simultană a factorilor ce ţin (i) de salienţa inerentă (şi în cazul cărora marcarea specifică este adesea obligatorie) şi (ii) de salienţa contextuală (în cazul cărora, marcarea specifică este de cele mai multe ori doar facultativă).

În încheierea acestei secţiuni, reţinem că *salienţa lingvistică* se referă la fenomene complexe, adesea dificil de delimitat, care se situează în mod frecvent la interfaţa dintre morfo-sintaxă – semantică, pe de o parte, şi pragmatică – discurs, pe de altă parte.

3. Despre câteva manifestări ale salienţei lingvistice în limba română

În cele ce urmează, vom ilustra pe scurt, cu date din română, câteva manifestări ale salienţei lingvistice. Mai exact, vom analiza unele aspecte ce ţin de structura informaţională a enunţului. Pentru analiza unor fenomene de salienţă ce ţin în special de morfo-sintaxă şi semantică, în limba română, cititorul interesat este invitat să consulte lucrările noastre citate în bibliografie.

3.1. Despre structura informaţională a enunţului

Cu privire la structura informaţională a enunţului, cele două gramatici de referinţă recente ale limbii române, *GALR* II 2008 şi *GBLR* 2010, notează că informaţia dintr-un enunţ se organizează în funcţie de mai multe aspecte, cum ar fi noutatea şi / sau importanţa informaţiei vehiculate, aşteptările interlocutorului etc. Aceste aspecte au o incidenţă asupra organizării enunţului care se reflectă de cele mai multe ori în structura acestuia. Mai exact, este vorba de fenomene care ţin fie de ordinea sau de reorganizarea constituenţilor, fie de marcarea lor prin mijloace specifice. Multe dintre aceste fenomene

[1] Uneori însă, *antisalienţa* însăşi poate fi marcată (vezi folosirea numelor nude în anumite poziţii sintactice şi / sau a unor pronume expletive, non-referenţiale).

au fost analizate ca manifestări ale unor mecanisme lingvistice mai generale cunoscute ca *tematizare* şi *rematizare*.

Tematizarea, după *GBLR* 2010: 613, care o numeşte şi *topicalizare*, « constă în plasarea în poziţia iniţială din enunţ a unui component căruia nu-i este caracteristică această poziţie ».

Rematizarea, potrivit aceleiaşi lucrări (p. 615), « constă în marcarea caracterului de remă a unei secvenţe din enunţ. Structura tipică de rematizare este cea care izolează tema (…) scoţând astfel în relief rema (…) ». Rematizarea este adesea pusă în legătură cu *focusul* (componentă a informaţiei noi, elementul reliefat prin contrast pe un anumit fundal) şi cu *focalizarea* (procedeul de reliefare a informaţiei noi cu diverse mijloace).

În cele ce urmează, vom descrie câteva contexte de tematizare şi de rematizare în română, pe care le vom considera ca manifestări ale *salienţei dobândite* sau *construite*. Mai precis, vom trece în revistă câteva dintre mijloacele prin care se realizează salienţa construită la nivelul enunţului : (i) mijloace prozodice, (ii) mijloace morfo-sintactice, (iii) mijloace lexicale.

3.2. Mijloacele de exprimare a salienţei construite la nivelul enunţului

3.2.1. Mijloace prozodice

Este vorba despre prezenţa accentului frastic şi a conturului intonaţional (ascendent sau descendent, în funcţie de tipul de frază iar, atunci când este cazul, de tipul de dislocare operat).

GALR II 2008: 913 subliniază că acest tip de marcaj este obligatoriu pentru orice constituent reliefat (prin tematizare zisă *forte* sau focalizare). Cu alte cuvinte, toate structurile de reliefare au o prozodie specială, pe când numai unele dintre ele fac apel şi la alte mijloace de marcare (a se vedea următoarele două subsecţiuni).

Astfel, în ce priveşte constituenţii dislocaţi la stânga din frazele asertive şi imperative, conturul intonaţional este ascendent (marcat cu săgeată care urcă) şi adesea urmat de o scurtă pauză (altfel spus, se caracterizează printr-o prozodie neintegrată, marcată în exemplele de mai jos prin simbolul diez). Notăm că nu pare să existe vreo constrângere de ocurenţă pentru constituenţii din acestă poziţie, nici la nivelul categoriei (nume, adjectiv, adverb, propoziţie etc.), nici la nivelul funcţiei sintactice (argument, adjunct):

(1)	a.	***Cartea ↑ (#)*** *nu i-a plăcut niciodată*.	(Subiect)
	b.	***Să facă un astfel de gest ↑ (#)*** *nu mi-aş fi imaginat*.	(Obiect direct)
	c.	***Frumoasă↑ (#)*** *n-a fost nici când era tânără*.	(Nume predicativ)
	d.	***Diseară ↑ (#)*** *să vii !*	(Circumstanţial)

În schimb, în frazele interogative, conturul intonaţional al acestor constituenţi este unul descendent (şi urmat de o scurtă pauză):

(2)	a.	***Şi voi ↓(#)****, ce propuneţi ?*	(Subiect)
	b.	***Să nu faci nimic toată ziua ↓(#)****, nu te-ai plictisit ?*	(Obiect indirect)
	c.	***Cinstit ↓(#)****, să fie el oare ?*	(Nume predicativ)
	d.	***Dar maîine ↓(#)****, poţi să vii ?*	(Circumstanţial)

Cu privire la constituenţii dislocaţi la dreapta şi cei din poziţie incidentală, oricare ar fi tipul de frază în care apar, aceştia au un contur intonaţional descendent, fiind separaţi de o scurtă pauză (sau chiar de două dacă este vorba de incidente):

(3)	a.	*Nu i-a plăcut niciodată,* ***↓(#) cartea***.	(Obiect direct)
	b.	*Nu numai că nu i-a plăcut niciodată,* ***↓(#) cartea (#)****, dar a şi urât-o.*	
	c.	*N-a ajuns atât de târziu,* ***↓(#) niciodată***.	(Circumstanţial)
	d.	*N-a ajuns,* ***↓(#) niciodată (#)****, atât de târziu.*	

3.2.2. Mijloacele morfo-sintactice

Unul dintre aceste mijloace este reprezentat de binecunoscuta construcţie formată din prepoziţia *de* urmată participiu trecut (adică supinul), un adjectiv, un adverb ori un nume nud (a se vedea, pentru detalii asupra acestui subiect, lucrările lui (Manoliu-Manea 1993), (Pană Dindelegan 1998, 2003), (Negoiţă-Soare 2002)).

Printre caracteristicile acestei construcţii, s-a observat că apare exclusiv în poziţa iniţială a enunţului (cu accent frastic principal şi prozodie neintegrată), că *de* este obligatoriu, iar constituentul pe care îl ia drept complement are folosire predicativă. Adesea, acesta din urmă poate fi parafrazat printr-o sintagmă de tipul *în ce priveşte (faptul de a…)*. Exemplele următoare ilustrează astfel de construcţii, cu supinul în (4) şi cu alte categorii posibile în (5):

(4) a. ***De culcat**, se culcă numai târziu.* (Supin)
b. ***De rămas**, ar mai rămâne, însă nu mai are concediu.*
c. ***De angajat**, l-ar angaja imediat, dar este vorba de un minor.*

(5) a. ***De interesantă**, este cu siguranţă foarte interesantă.* (Adj)
a'. ***De inteligent**, nimic de zis, e inteligent, dar e leneş.*
b. ***De repede**, va veni repede, dar nu ştim dacă va folosi la ceva.* (Adv)
b'. ***De bine**, lucrează bine, am fost întotdeauna mulţumit.*
c. ***De prieten**, mi-e prieten, însă nu mă pot baza cu adevărat pe el.* (Nume)
c'. ?***De director**, este un bun director, şi toată lumea ştie asta.*

NB ! Cu privire la elementul *de* din aceste construcţii (care pare să nu fie o prepoziţie lexicală), Pană Dindelegan *op. cit*. observă că acesta are un rol triplu: (i) de a nominaliza predicatul pe care-l introduce, (ii) de a abstractiza semnificaţia acestuia, (iii) de a-l tematiza *forte*. *De*, este cu alte cuvinte, un mijloc morfo-sintactic de marcare a salienţei construite.

Un alt mijloc de aceeaşi factură sunt falsele condiţionale. Acestea sunt introduse întotdeauna de conjuncţia *dacă* şi apar în mod necesar ca dislocate la stânga. Au o prozodie neintegrată (sunt deci urmate de o scurtă pauză) şi exprimă opoziţia în raport cu fraza principală (care este de obicei post-pusă). Uneori, conjuncţia *dacă* poate apărea în corelaţie cu adverbul *atunci*

(6) a. ***Dacă Ion e cuminte**, atunci Petre e un sfânt.*
b. ***Dacă asta îţi place**, atunci pe cealaltă o vei adora.*
c. ***Dacă acum e cald**, înseamnă că nu ştii cum a fost luna trecută.*
d. ***Dacă şi eu sunt exigent**, atunci ce să mai zicem de colegii mei de la lingvistică.*

Un alt mijloc este reprezentat de secvenţa *ca ... să*, formată din complementizatorul *ca* şi morfemul conjunctivului, *să*. *Ca* apare obligatoriu în frazele subordonate la conjunctiv, atunci când înaintea acestuia (mai precis, a morfemului *să*) este inserat un constituent focalizat şi care se află la origine (adică înainte de deplasarea în poziţia focalizată, într-o altă poziţie a frazei (de obicei post-verbală)).

Constituenţii care apar între *ca* şi *să* pot purta un accent contrastiv şi îndeplini, ca în exemplele de mai jos, diverse funcţii sintactice, subiect (7a), obiect direct (7b), circumstanţial (7c-e):

(7) a. *A suspendat condamnarea, cu condiţia **ca acesta să** plece din Irlanda şi să nu revină timp de zece ani.* (www.ziare.com, 5 apr. 2011)
b. *N-aş fi vrut **ca pe TINE să** te supăr, iar pe TINE n-aş vrea să te dezamăgesc.* (www.suchrobert.blogspot.com, 13 oct. 2009)
c. *Speră **ca de Crăciun să** vină acasă.* (www.forum.desprecopii.ro, 19 dec. 2006)
d. *D-na Căpraru lucrează pentru 2 persoane juridice în acelaşi timp, se angajează **ca imediat să** plece în concediu fără plată.* (www.timponline.ro, 19 apr. 2011)
e. *Trebuie ca întotdeauna să mâncăm fructele pe stocmacul gol.* (www.tisport.blogspot.com, 11 febr. 2012)

În fine, conjuncţia *iar* poate fi citată ca mijloc de exprimare a salienţei unui constituent în special când acesta din urmă este raportat la un altul, din acelaşi enunţ. După cum se ştie, *iar* exprimă un sens care redă sensurile conjuncţiilor *şi* şi *dar* (cf. fr. *tandis que*). La nivelul interpretării, aceasta pare să introducă întotdeauna un contrast între doi constituenţi. Din punctul de vedere al topicii, al doilea constituent (adică cel contrastat, reliefat) urmează în mod obligatoriu imediat după *iar* (cf. (Bîlbîie & Winterstein 2011), (Bîlbîie 2011)). Cu alte cuvinte, aşa cum se poate observa din contrastul între x şi x' din exemplele de mai jos, poziţia imediat adiacentă lui *iar* este rezervată constituentului salient, indiferent de funcţia sintactică a acestuia.

(8)	a.	*Ion e aici, **iar Petre** e acolo.*	(Subiect)
	a'.	??*Ion e aici, **iar** acolo e Petre.*	
	b.	*Domnii au stat pe scaune, **iar doamnele** pe canapea.*	(Subiect)
	b'.	**Domnii au stat pe scaune, **iar** pe canapea doamnele.*	
	c.	*Merele au fost făcute gem, **iar prunele** ţuică.*	(Obiect direct)
	c'.	**Merele au fost făcute gem, **iar** ţuică prunele.*	
	d.	*Organizatorii sosesc azi, **iar mâine** invitaţii.*	(Circumstanţial)
	d'.	??*Organizatorii sosesc azi, **iar invitaţii** mâine.*	

În exemplele de mai sus, variantele marcate cu asterisc sau cu semne de întrebare sunt gramaticale, însă au o altă interpretare. Frazele (8b' şi d'), de pildă, sunt acceptabile dacă contrastul se realizează între constituenţii GP *pe scaune* / GD *organizatorii* şi, respectiv, GP *pe canapea* / GD *invitaţii*.

3.2.3. Mijloacele lexicale

Ne referim aici la o serie de locuţiuni şi construcţii mai mult sau mai puţin împietrite. În cele mai multe dintre cazuri, acestea se apropie de statutul categorial şi de funcţionarea prepoziţiilor, deşi sunt formate din elemente dintre cele mai diverse (prepoziţii, substantive, verbe invariabile, adverbe): *în ceea ce priveşte*, *cu privire la*, *cât despre*, *în privinţa*, *în legătură cu*, *referitor la*, *dinspre partea*. Multe dintre ele sunt calcuri după alte limbi şi pot prezenta diverse restricţii de folosire (de pildă, gruparea *cât despre* (cf. fr. *quant à*) se foloseşte pentru introducerea ultimului argument / punct abordat dintr-o listă dată).

Oricare ar fi aceste restricţii, de altfel puţin pertinente pentru discuţia de faţă, reţinem că toate mijloacele lexicale menţionate mai sus au în comun faptul de a introduce un constituent tematizat. Reţinem de asemenea că acestea se pot asociindu-se în mod facultativ cu alte tipuri de marcaj (de pildă, cu topica iniţială şi / sau cu o prozodie specifică, neintegrată). Exemplele următoare ilustrează câteva astfel de construcţii:

(9) a. *Constantin Bălăceanu-Stolnici: '**În ceea ce priveşte bunele maniere**, nu există compromis'*. (www.eva.ro, 4 iunie 2011)

b. ***Dinspre partea "închinării" interne**, nu m-ar mira foarte mult să se concretizeze, având în vedere că "bărbaţii" noştri politici sunt cei descrişi de către Caragiale.* (www.romania-mariei.blogspot.com, 1 nov. 2011)

c. ***În legătură cu acest aspect** se iau măsuri prin intermediul prevederilor legale ample şi al unei viziuni durabile asupra folosirii resurselor.* (www.conti-online.com, 7 dec. 2011)

d. ***Referitor la declaraţiile făcute de Călin Popescu-Tăriceanu** la postul Realitatea TV, Biroul de presă al Guvernului este abilitat să facă următoarele precizări.* (www.gov.ro, 17 febr. 2012)

e. ***Cu privire la raportul ICCV** din 10 iunie 2010.* (www.revistaculturala.ro, 3 aug. 2010)

f. ***Cât despre susţinerea occidentului**, aici nu prea am dubii.* (www.romania-mariei.blogspot.com, 1 nov. 2011)

3.2.4. Rezumat

Am constatat în paragrafele precedente că româna prezintă un inventar destul de bogat de mijloace de marcare a constituenţilor ce intră sub incidenţa tematizării şi a rematizării. Astfel, am înregistrat, după modelul celor mai recente gramatici explicative româneşti, o serie de mijloace prozodice (accentul şi conturul intonaţional), morfo-sintactice (construcţiile iniţiale în *de* urmat de participiu trecut, adjectiv sau nume nud, falsele condiţionale, conjuncţia *iar*, morfemul discontinuu *ca..să* de la conjunctiv) şi lexicale (locuţiunile prepoziţionale de tipul *în ceea ce priveşte*). Considerăm toate aceste mijloace ipostaze ale salienţei lingvistice construite.

Aşa cum am putut observa, aproape niciunul dintre ele nu apare singur, ci de cele mai multe ori se asociază cu altele, astfel că se poate ajunge la situaţii de marcaj multiplu. Cu alte cuvinte, unul şi acelaşi fenomen – ca expresie a salienţei lingvistice, se poate manifesta printr-un cumul de mărci / mijloace lingvistice (reamintim construcţiile de tematizare forte cu supinul, în care apar deopotrivă mărcile morfo-sintactice (anume *de*), prozodice (accentuare frastică şi prozodie neintegrată), topica (poziţia exclusiv iniţială)).

4. Concluzii

În loc de concluzie, dorim să reluăm două idei pe care le-am expus în acestă scurtă contribuţie.

Prima este că *salienţa lingvistică* reprezintă un concept pertinent pentru analiza şi explicarea a numeroase fapte de limbă. Suntem deci de părere că merită reţinut şi exploatat şi în română cu studii de detaliu.

A doua este că avem însă de-a face cu o noţiune ce se caracterizează printr-o anumită dificultate în abordare, iar aceasta se întâmplă în special pentru că se referă la fenomene a căror complexitate este adesea greu de măsurat. Cu privire la acest ultim aspect, reţinem de asemenea că dificultatea abordării şi adoptării conceptului poate veni şi din următoarele motive: existenţa mai multor tipuri de salienţă lingvistică (inerentă şi construită), existenţa a numeroşi (şi eterogeni) factori de salienţă (lingvistici şi extralingvistici), existenţa diverselor grade sau trepte de salienţă şi, nu în ultimul rând, situarea diverselor fenomene la interfaţa dintre gramatică şi discurs. Considerăm totuşi că această dificultate este numai aparentă şi că ea nu ar trebui să priveze conceptul de interesul pe care îl merită.

5. Bibliografie

Aissen, Judith, 2003, „Differential Object Marking: Iconicity vs. Economy", *Natural Language and Linguistic Theory*, nr. 21, p. 435-483.

Bîlbîie, Gabriela, Grégoire Winterstein, 2011, sub tipar, „Expressing Contrast in Romanian: the conjunction *iar*", în *Romance Languages and Linguistic Theory 2009: Selected papers from Going Romance 23*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.

Bîlbîie, Gabriela, 2011, *Grammaire des constructions elliptiques. Une étude comparative des phrases sans verbe en roumain et en français*, Thèse de Doctorat, LLF Paris Diderot.

Bossong, Georg, 1985, *Empirische Universalienforschung. Differentielle Objektmarkierung in den neuiranischen Sprachen*, Tübingen, Narr.

Bossong, Georg, 1998, „Le marquage différentiel de l'objet dans les langues d'Europe", în Jack Feuillet (ed.), *Actance et valence dans les langues de l'Europe*, Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 258-293.

DŞL 1997 = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş & Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

GLR 1966 = *Gramatica limbii române*, Vol. I–II, ediţia a doua, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române.

GALR 2005 = Valeria Guţu Romalo (coord.), *Gramatica Limbii Române*, Vol. I, *Cuvântul*. Vol. II, *Enunţul*. Bucureşti, Editura Academiei Române.

GBLR 2010 = Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold.

Grosz, Barbara & al., 1995, „Centering: A Framework for Modelling the Local Coherence of Discourse", *Computational Linguistics*, nr. 21.2, p. 203-225.

Laca, Brenda, 2002, „Gramaticalización y variabilidad – propriedades inherentes y factores contextuales en la evolución del acusativo preposicional en español", în A. Wesch (ed.), S*prachgeschichte als*

Varietätengeschichte romanicher Sprachen. Festschrift für Jens Lüdtke zum 60. Geburtstag. Tübingen, Stauffenburg, p. 195-303.

Laca, Brenda, 2006, „El objeto directo", în Company Company (ed.), *Sintaxis historica del español. Vol 1: La frase verbal*, México, Universidad Nacional de México.

Landragin, Frédéric, 2004, „Saillance physique et saillance cognitive", *Cognition, Représentation, Langage (CORELA)*, nr. 2, revistă electronică.

Landragin, Frédéric, 2007, „Saillance", *Sémanticlopédie. Dictionnaire de sémantique,* disponibil la adresa: www.semantique-gdr.net/dico/index.php/Saillance

Landragin, Frédéric, 2009, „De la saillance visuelle à la saillance linguistique", prezentare la colocviul *Saillance, aspects linguistiques et communicatifs de la mise en évidence*, Geneva, 12-14 noiembrie 2009.

Langacker, Ronald, 1991, *Foundations of Cognitive Grammar*, Stanford.

Manoliu-Manea, Maria, 1993, *Gramatică, pragmasemantică şi discurs*, Bucureşti, Editura Litera.

Mardale, Alexandru, 2007, „Microvariation within Differential Object Marking: Data from Romance", prezentare la simpozionul *Linguistic Symposium on Romance Languages 37*, University of Pittsburgh.

Mardale, Alexandru, 2009, *Les prépositions fonctionnelles du roumain. Études comparatives sur la marquage casuel*, Paris, L'Harmattan.

Mardale, Alexandru, 2010, „Éléments d'analyse du marquage différentiel de l'objet dans les langues romanes", *Faits de Langue. Les Cahiers*, nr. 2, Paris, Ophrys, p. 161-197.

Mardale, Alexandru, 2011, „Aspects de la saillance linguistique en roumain (1)", *Analele Universităţii din Bucureşti. Limba şi literatura română*, LX, p. 67-82.

Mardale, Alexandru, 2012, sub tipar, „Le trait [+ personne] comme facteur de saillance en roumain", *Faits de Langue*, nr. 39, Paris, Ophrys.

Niculescu, Alexandru, 1959, „Sur l'objet direct prépositionnel dans les langues romanes", *Recueil d'études romanes*. *IX*^{ème} *Congrès International de linguistique romane à Lisbonne*, Bucarest, p. 103-124.

Niculescu, Alexandru, 1965, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Negoiţă-Soare, Elena, 2002, *Le supin roumain et la théorie des catégories mixtes*, Thèse de doctorat, Université Paris Diderot & Universitatea din Bucureşti.

Pană Dindelegan, Gabriela, 1998 / 2003, „Un tipar sintactic de *tematizare forte*. *De văzut, am văzut destule*", în Gabriela Pană Dindelegan 2003, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional, p. 151-164.

Pană Dindelegan, Gabriela, 2007, „Din nou despre participiu. Câteva precizări", *Studii şi cercetări lingvistice*, LVIII / 1, ianuarie – iunie.

Pană Dindelegan, Gabriela, 2008, „Tipuri de gramaticalizare. Pe marginea utilizărilor gramaticalizate ale prepoziţiilor *de* şi *la*", în Gabriela Pană Dindelegan 2008, *Limba română. Dinamica limbii. Dinamica interpretării*, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 227-239.

Silverstein, Michael, 1976, „Hierarchy of features and ergativity", în R.M.W. Dixon (ed.), *Grammatical Categories in Australian Languages*, p. 112-171.

ON THE CONCEPT OF LINGUISTIC SALIENCY AND THE PHENOMENA TO WHICH IT CORRESPONDS IN ROMANIAN

(Abstract)

Some recent foreign linguistic studies have been based on a concept that has not been defined yet, to our knowledge, in Romanian linguistics. Namely, it is about the notion of saliency (cf. Fr. saillance < Engl. saliency).

This term is rather new, even at international level. However, the phenomena it describes are not. It has been first in use in psycho-cognitive sciences, dealing with the analysis of the form of an object (cf. Gestalt theory), but also in visual sciences, to show the detachment of a figure on a ground. Broadly speaking, some researchers have assimilated in this concept the prominence phenomena, while others have related it to contrasting, emphasis or, in other words, making prominent.

Whatever the definition level, one thing seems to be common in all of them: to be salient means to first come to one's mind, visually, to catch one's attention (Landragin 2007).

Starting from these features, linguists have taken the concept, exploiting it first in stylistics. Recently, its use has been extended to other fields as well, from sentence discourse organisation to morphosyntax and semantics. It is admitted that a linguistic object is salient when it has a series of special lexical, syntactic, semantic and/or prosodic properties.

This article proposes to deal extensively with the concept of linguistic saliency and to support it with data from Romanian. Namely, we will re-discuss, considering this concept, some well-known phenomena, which we will try to interpret as instantiations of linguistic saliency: issues related to the sentence information structure, especially strong topicalisation and focalisation.